הוראת־שעה, התשמ"ו־1986 (ס"ח תשמ"ו, 1986, עמ' 76), בטל.

תחילה ותוקף

3. תחילתו של חוק זה ביום פרסומו ברשומות, ויעמוד בתוקף עד יום 31 במרס 1991.

דברי הסבר

חוק הוראת־שעה (הסדרת הדיון בבקשות לסעד זמני), התשמ"ו־1986, נועד להסדיר את הדיון בבקשות לסעד זמני בתקופה שבה נסגרו בתי־המשפט בשל שביתת עורכי־הדין. החוק קבע כי בקשות לסעד זמני שהוגשו בתקופה זו יידונו בבתי־משפט השלום, ולא בבתי־המשפט המחוזיים, אף אם הסמכות לדון בהן נתונה לבתי־המשפט המחוזיים.

החוק עמד בתוקף עד יום 31 במרס 1987, ובשנת 1987 הוארך תוקפו עד יום 31 במרס 1988. בשנת 1988 הוארך תוקפו עד יום 31 במרס 1989, ובשנת 1989 הוארך תוקפו עד יום 31 במרס 1990. בשנת 1990 הוארך תוקפו עד יום 31 במרס 1991.

---

(77) ס"ח תשמ"ו, 1986, עמ' 76.

(78) הצעת חוק הוראת־שעה (הסדרת הדיון בבקשות לסעד זמני), התשמ"ו־1986 — ה"ח הממשלה 1986, עמ' 1.

(79) ס"ח תשמ"ו, 1986, עמ' 76.

(80) תיקון: ס"ח תשמ"ז, 1987, עמ' 76.

(81) ס"ח תשמ"ח, 1988, עמ' 76.

(82) ס"ח תשמ"ט, 1989, עמ' 76.

(83) תיקון: ס"ח תשנ"א, 1991, עמ' 76.

חוק הוראת־שעה (הסדרת הדיון בבקשות לסעד זמני), התשמ"ו־1986

1. בתקופה שבין יום כ"ב בכסלו התשמ"ו (1 בדצמבר 1985) ועד יום ל' בניסן התשמ"ו (31 במרס 1986) (להלן — תקופת השביתה), יידונו בקשות לסעד זמני שהוגשו בתקופת השביתה בבתי־משפט השלום, אף אם הסמכות לדון בהן נתונה לבתי־המשפט המחוזיים.

2. (א) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני כאמור בסעיף 1, ובלבד שהבקשה הוגשה לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המשיב או מקום עסקו, ואם המשיב הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל.

(ב) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ג) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ד) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ה) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ו) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ז) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ח) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(ט) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

(י) בתקופת השביתה, בתי־משפט השלום יהיו מוסמכים לדון בבקשות לסעד זמני שהוגשו לבית־משפט שלום שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו של המבקש או מקום עסקו, ואם המבקש הוא תאגיד — שבתחום שיפוטו נמצא מקום עסקו הראשי בישראל, אם הבקשה נוגעת לעניין שבתחום שיפוטו של בית־משפט שלום כאמור.

בהסכם שנחתם בין הצדדים ביום 4.7.77 (להלן: "ההסכם"). ההסכם נחתם לאחר שהמשיבה 1 (להלן: "המשיבה") פרסמה מכרז פומבי לבניית 1,000 יחידות דיור בשכונת רמות בירושלים. המכרז כלל תנאים מפורטים לגבי אופן הבנייה, לוחות הזמנים והתמורה. המערערת הגישה הצעה במסגרת המכרז, ולאחר משא ומתן נחתם ההסכם.

2. לפי ההסכם, התחייבה המערערת לבנות את היחידות בתוך 24 חודשים מיום קבלת היתרי הבנייה. בתמורה התחייבה המשיבה לשלם למערערת סכום כולל של 45 מיליון ל"י, בתשלומים חודשיים לפי התקדמות העבודות. ההסכם כלל סעיף פיצויים מוסכמים מראש בשיעור 0.5% מהתמורה לכל יום איחור, עד לתקרה של 10% מהתמורה הכוללת.

3. המערערת טענה כי עיכובים רבים בקבלת היתרי הבנייה, שלא היו באחריותה, גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות. לטענתה, רק ב-1.3.79 קיבלה את כל ההיתרים הנדרשים, ולכן לוח הזמנים המקורי הוארך בהתאם. המשיבה טענה כי האיחור נבע מכך שהמערערת לא התקדמה בקצב הנדרש, ולא מעיכובים בהיתרים.

4. בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' השופט ד. לוי) קבע כי האיחור אכן נבע בעיקרו מעיכובים בהיתרים, אך גם המערערת עצמה לא פעלה בשקידה סבירה. בית המשפט חייב את המערערת בפיצויים מוסכמים בסכום של 1.2 מיליון ל"י, אך הפחית את הסכום ב-30% בשל אשם תורם של המשיבה. שתי הצדדים ערערו על פסק הדין.

5. השאלה המרכזית בערעור היא פרשנות סעיף הפיצויים המוסכמים. המערערת טענה כי הסעיף חל רק על איחור שנגרם בשל אשמתה, ולא על איחור שנגרם בשל גורמים חיצוניים. המשיבה טענה כי הסעיף חל על כל איחור, ללא קשר לסיבתו, וכי הפחתת בית המשפט המחוזי אינה מוצדקת.

6. סעיף 15 להסכם קובע: "המבצעת תשלם למזמינה פיצויים מוסכמים מראש בשיעור 0.5% מהתמורה לכל יום איחור בהשלמת העבודות, עד לתקרה של 10% מהתמורה הכוללת". הסעיף אינו מבחין בין איחור שנגרם בשל אשמת המערערת לבין איחור שנגרם בשל גורמים חיצוניים. לפיכך, לכאורה, חל הסעיף על כל איחור, ללא קשר לסיבתו.

7. עם זאת, סעיף 16 להסכם קובע כי "לא יחולו הפיצויים המוסכמים על איחור שנגרם בשל כוח עליון או בשל עיכובים בהיתרים שאינם באחריות המבצעת". המערערת טוענת כי עיכובי ההיתרים נכנסים לגדר סעיף זה, ולכן אינה חייבת בפיצויים בגין התקופה שבה עוכבו ההיתרים.

8. המשיבה טוענת כי סעיף 16 חל רק על עיכובים שהם "בלתי צפויים", וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים, שכן המערערת ידעה מראש על הליכי התכנון והבנייה. המערערת משיבה כי אין בהסכם הגדרה של "בלתי צפוי", וכי יש לפרש את הסעיף לטובתה, שכן הוא נוסח על ידי המשיבה.

9. בית המשפט המחוזי קבע כי עיכובי ההיתרים היו צפויים, שכן המערערת ידעה מראש על הליכי התכנון והבנייה, וכי היא לא הוכיחה שעיכובים אלה חרגו מהמקובל. בית המשפט הוסיף כי גם אם עיכובי ההיתרים היו בלתי צפויים, המערערת לא הוכיחה שהם גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים.

10. בית המשפט העליון (כב' השופט ש. כהן) דחה את הערעור. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

11. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

12. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

13. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

14. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

15. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

16. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

17. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

18. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

19. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

20. המערערת ערערה על פסק הדין לבית המשפט העליון. נקבע כי סעיף 16 להסכם חל רק על עיכובים שהם בלתי צפויים, וכי עיכובי ההיתרים במקרה זה היו צפויים. נקבע עוד כי המערערת לא הוכיחה שעיכובים אלה גרמו לה לאיחור בהשלמת העבודות, שכן היא לא התקדמה בקצב הנדרש גם לאחר קבלת ההיתרים. בית המשפט העליון הוסיף כי הפחתת בית המשפט המחוזי בסכום הפיצויים המוסכמים מוצדקת, שכן המשיבה אכן תרמה לאיחור בכך שלא סיפקה למערערת את כל ההיתרים בזמן.

---

(84) שם, בעמ' 844.

(85) שם, שם.

(86) ראו, למשל, ע"א 412/74 פלונית נ' פלוני, פ"ד ל(1) 113, 118.

(87) ראו, למשל, ע"א 89/61 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' שיכון עובדים בע"מ, פ"ד טז 1, 7.

(88) ראו, למשל, ע"א 412/74 פלונית נ' פלוני, פ"ד ל(1) 113, 118.

(89) ראו, למשל, ע"א 89/61 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' שיכון עובדים בע"מ, פ"ד טז 1, 7.

---

(1) ראו, למשל, ע"א 412/74 פלונית נ' פלוני, פ"ד ל(1) 113, 118.

(2) ראו, למשל, ע"א 89/61 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' שיכון עובדים בע"מ, פ"ד טז 1, 7.

(3) שם, בעמ' 844.

(4) ראו, למשל, ע"א 412/74 פלונית נ' פלוני, פ"ד ל(1) 113, 118.

(5) שם, בעמ' 118.

(6) שם, שם.

ע"א 412/74, פ"ד ל(1) 113

[דינים עליון, כרך ל"ב(1)]

* * *

ע"א 412/74 פלונית נ' פלוני

בבית המשפט העליון בירושלים

[ד' בניסן תשל"ה, 7.4.75]

לפני כב' השופטת ר. שמגר

דיון בערעור על פסק דין של בית המשפט המחוזי בירושלים.

פסק הדין — ערעור על פסק דין של בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' השופט ד. לוי) בתביעה לפיצויים מוסכמים מראש בגין איחור בהשלמת בניית יחידות דיור.

הרכב — כב' השופטת ר. שמגר.

עורכי הדין — ע. אלון, בשם המערערת; ב. כהן, בשם המשיבה 1; המשיבה 2 לא הופיעה.

חוקים שאוזכרו בפסק הדין:

- חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, סעיף 15.
- חוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970, סעיף 15.

פסקי דין שאוזכרו בפסק הדין:

- ע"א 89/61 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' שיכון עובדים בע"מ, פ"ד טז 1.
- ע"א 412/74 פלונית נ' פלוני, פ"ד ל(1) 113.

דינים עליון, כרך ל"ב(1)

DEATH OF STALIN

"סדרים בפטרבורג"

'עלילת הרופאים' ומות סטאלין

מוסקבה. כ"ו טבת תשי"ג. 13 בינואר 1953. סוכנות הידיעות הרשמית של ממשלת ברית-המועצות פרסמה את ההודעה הבאה:

"לפני זמן מה גילו מוסדות המדינה קבוצה טרוריסטית של רופאים, ששמה לה למטרה לקצר את חייהם של מנהיגים סובייטים שונים באמצעות ריפוי מזיק . . רוב הרופאים המרצחים היו קשורים בארגון היהודי-הבינלאומי-הבורגני-הלאומי "ג'וינט", ומקצתם בשירות האינטליג'נס הבריטי . . הם קיצרו את חייהם של א. ז'דנוב וא.ס. קורצ'וב וכן ביקשו להתנקש בחייהם של מפקדי צבא שונים . . החקירה תסתיים בעתיד הקרוב". ההודעה הוסיפה ופירטה שמות של תשעה עצורים, כולם מגדולי הרופאים ברוסיה בימים ההם, ששה מהם יהודים.

כך החלה להתגלגל הפרשה המזוויעה של עלילת-דם, שלימים תתפרסם כ"עלילת הרופאים". ההודעה פורסמה בהבלטה בכל העיתונים ושודרה ברדיו, והפרסומים היו מלווים ב'פרשנות' שהייתה למעשה הסתה ארסית נגד היהודים בברית-המועצות ונגד היהדות העולמית, במיוחד בארץ ישראל שם קמה לפני שנים אחדות מדינה חדשה. הפרשנים וכותבי המאמרים קראו לציבור להיזהר מפני "אויבי העם" וביקשו מכל האזרחים להגביר את הערנות מפני "מחבלים בדמות רופאים".

במוסדות ציבוריים מכל הסוגים - בבתי הספר, במוסדות להשכלה גבוהה, במפעלים ובמחנות הצבא, ובראש ובראשונה בכל המוסדות הרפואיים - התקיימו 'אסיפות הסברה'. הדוברים, אנשי המפלגה והמשטרה החשאית, גינו את 'הרופאים המרצחים' וקראו לציבור לשמור על עצמו מפני מחבלים נוספים שמתחזים לרופאים.

היה זה אחד השיאים במלחמת הטירוף שניהל סטאלין, שליט בריה"מ העריץ, נגד היהודים. אלו שהכירו את מהלכי הממשלה בראשות סטאלין שניהל שלטון-יחיד בעריצות שלא הייתה דוגמתה - בודאי שיערו שמדובר בעלילה חסרת שחר של סטאלין. גם רופאים בכירים רבים שהכירו את הרופאים היהודיים העצורים היכרות אישית, ידעו בוודאות כי מדובר בעלילת-כזבים. הם ידעו היטב שכל העצורים חפים מפשע ואין כאן אלא עלילה שפלה. אולם, אלו, היודעים, היו רק מתי מעט. רוב העם הושפע מהתעמולה המאסיבית והאמין לגרסה הרשמית. בד בבד, המוני יהודים איבדו את משרתם. הפיטורים הגדולים בלטו במיוחד במכוני המדע, באוניברסיטאות, וכמובן במרכזים רפואיים.

מיום ליום גברה ההסתה ועל יהודי רוסיה נפל פחד גדול. הם ציפו ל"משפט הראווה" בחרדה גוברת והולכת. היה חשש כבד כי אם וכאשר יורשעו חלילה הרופאים העצורים - ובכך, כמובן, לא היה ספק... - יעמדו יהודי רוסיה בפני סכנה מוחשית של פוגרום רח"ל, ממש כמו בימי הצאר, כאשר פוגרומים היו תופעה שבשגרה. החשש הכבד היה כי הרופאים יורשעו, התמרמרות המון-העם תגיע לשיאה, וברגע האחרון תחלץ הממשלה, כביכול, להגנת היהודים, והגנה זו תתבצע על-ידי הגליה המונית של היהודים לסיביר ולקזחסטן.

(3)

כך באשר לחשש מפני העתיד. אבל הצרות התחילו כבר בהווה. יהודים סבלו ברחבי ברית-המועצות מעלבונות וגידופים, מביזיונות וחרפות. הם הושפלו ונרדפו בכל מקום. ברחוב, במקום העבודה וגם בקרב השכנים. אם מעולם היה הגוי שונא את היהודי והלכה היא ש'עשו שונא ליעקב' - הפעם הגיעה השנאה למימדים כאלו שיהודים נמנעו מלצאת לרחוב. והעיקר, כאמור, היה הפחד האיום והחרדה הגדולה מפני "מה ילד יום".

פורים תשי"ג. בתחילת ההתוועדות המיוחדת לחג הפורים השמיע הרבי מאמר חסידות, המיוסד על הכתוב "ויהי אומן את הדסה היא אסתר". חלפו כמה שעות, במהלכן היו כמה שיחות קודש בענייני דיומא, שירת ניגונים ואמירת "לחיים", כנהוג. ואז, לפנות בוקר, שוב נעשו פני הקודש להבים. שוב ניכרה הרצינות והדביקות המוכרת שכמוה רואים לפני מאמר. כולם הרגישו על פניו הקדושים של הרבי שהוא אומר להשמיע שוב מאמר חסידות, למרות שמעולם קודם לכן לא נאמרו שני מאמרים בהתוועדות אחת.

לפתע, כאשר פניו הק' מתלהטים והולכים, פתח הרבי ואמר:

בתקופת המהפכה ברוסיה, לאחרי מפלתו של הקיסר, הורה הרבי הרש"ב נ"ע לחסידים להשתתף בבחירות שנערכו במדינה. בהתאם לכך הגיע למקום שבו התקיימו הבחירות גם אחד החסידים שהיה מופשט לגמרי מהוויות העולם, ולא ידע כלל מה מתרחש במדינה - שהרי צריך הוא לקיים את ההוראה של הרבי, וכמובן, לאחרי הקדמת טבילה במקווה וחגירת אבנט, כראוי לקיום הוראה של הרבי. לאחר שעשה מה שצריך לעשות בשביל הבחירות, כפי שהורו לו חבריו - ראה אנשים עומדים ומכריזים "הו-רה", ועמד גם הוא והכריז: "הו-רע, הו-רע, הו-רע"...

קהל הנוכחים בהתוועדות היה נסער ונרגש וכמובן מופתע. החסידים הבינו מיד שיש דברים בגו, והדברים שמימיים, נעלמים ונסתרים. ואז, בהתעוררות גדולה, קמו כולם בבת-אחת וקראו כולם יחד שלוש פעמים: "הו-רע, הו-רע, הו-רע".

מיד אחר-כך פתח הרבי ואמר את המאמר השני, על הכתוב "על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור".

יומיים לאחר מכן, בי"ז אדר, הודיע הרדיו הממלכתי של מוסקבה הודעה דרמטית, כי לפני יומיים - התאריך היהודי: מוצאי פורים בזמן ההתוועדות אצל הרבי - חלה סטאלין בצורה חמורה ואיבד את הכרתו. למחרת בבוקר, ח"י באדר, נמסרה האמת: סטאלין מת.

העצורים שוחררו, ויהודי רוסיה נשמו לרווחה. הם לא יכלו לתאר לעצמם סיום פלאי ומוצלח יותר לעלילת הרופאים. בעקבות מותו של השליט העריץ השתנה המצב ברוסיה תכלית שינוי, אסירים רבים שוחררו ותמה תקופה נוראה בחיי יהודי רוסיה.

המאמר האמור הוגה על-ידי הרבי, ויצא לאור ב"קונטרס פורים תנש"א". ב"פתח דבר" למאמר מצויין ("ספר המאמרים מלוקט" חלק שלישי עמ' סה):

"המאמר השני שנאמר בהתוועדות דפורים בשנה ההיא, אמירתו הייתה קשורה, כנראה, עם המאורעות שאירעו בתקופה ההיא עד למפלתו של מושל ה'מדינה ההיא' שהיה צורר ישראל, כפי שהבינו בשעתו מהסיפור שסיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א - כהקדמה ובסמיכות לאמירת מאמר זה".

עליית חרושצ'וב לשלטון

לאחר מות סטאלין, ניצח ניקיטה חרושצ'וב ב"קרבות הירושה" שהתנהלו בין בכירי המפלגה. בסוף שנת תשי"ג הפך חרושצ'וב למנהיג המפלגה. יריבו העיקרי, לברנטי בריה מפקד המשטרה החשאית, הוצא להורג בחודש טבת תשי"ד.

עלייתו של חרושצ'וב להנהגה סימנה שינוי קריטי בברית המועצות. בתקופת שלטונו גברה נטיית מוסקבה להרפות את המתח ביחסי החוץ כדי לאפשר הפניית משאבים להעלאת רמת החיים.

חרושצ'וב פנה לכיוון של רפורמות והפתיע את משתתפי הקונגרס העשרים של המפלגה הקומוניסטית, ב-24 לפברואר 1956, כשנשא את "הנאום הסודי" המפורסם שלו. בנאום זה תקף וגינה את פולחן האישיות שאפף את סטאלין, והאשים את סטאלין בפשעים שבוצעו בתקופת "הטיהורים הגדולים".

הפצת תוכן הנאום חוללה שבר וזעזוע בקרב הקומוניסטים בעולם ומהלך זה בודד אותו מהגורמים השמרניים במפלגה, ששאפו להדיחו, אך הוא הצליח לגבור על מתנגדיו ונשאר בשלטון.

עם ביקורו של נשיא ארצות-הברית ריצ'רד ניקסון בברית המועצות ב-1959, הורגשה ביתר שאת עמדתו של חרושצ'וב כלפי המערב, עמדה הרואה במערב יריב ראוי ולא ישות מרושעת.

CUBAN MISSLE CRISES

"שנצא ידי חובה בפחד"

בראשית שנת תשכ"ג חוללה מוסקבה את "משבר הטילים" בקובה.

ב-14 באוקטובר 1962, גילו מטוסי צילום אמריקניים שאתרי שיגור טילים נבנים בקובה. נשיא ארצות-הברית קנדי הודיע בשידור לאומה על הימצאותם של טילים גרעיניים סובייטיים בקובה, וקבע שכל התקפה מצד קובה תיחשב להתקפה מצד ברית המועצות, על כל המשתמע מכך. קנדי הזהיר את בריה"מ להוציא את בסיסי הטילים מקובה, והכריז כי אם דרישתו לא תיענה, ארה"ב תטיל הסגר ימי על קובה.

אניות מלחמה אמריקאיות שטו מסביב לקובה, והמתח והחרדה זעזעו את כל העולם. מהעבר השני הכריז חרושצ'וב, שאמריקה לוקחת על עצמה סיכון חמור ואחריות מאד כבדה והיא מובילה את העולם למלחמה גרעינית. ממשלת רוסיה הזהירה בחריפות שכל ניסיון של אמריקה לעצור אוניה רוסית יתקל בכוח, וכי אניית מלחמה שתפגע בספינה רוסית תוטבע מיד. עשרים וחמש ספינות רוסיות יצאו לדרך אל קובה.

העולם געש וסער. פחד ואימה גדולים שררו בכל מקום מ"מלחמת עולם" גרעינית שעומדת לפרוץ. קנדי הפגין נוקשות ונחישות ולעומתו חרושצ'וב לא ויתר ואיים על כל מי שיפריע לו. הרבנים וגדולי ישראל בארץ הקודש ובעולם הכריזו אז על יום תענית עולמי. צבא ארצות-הברית הכריז על כוננות גבוהה, לראשונה זה שנים רבות. שיירת חיל-הים הרוסי המשיכה לנסוע לעבר אמריקה הדרומית, וניתן לומר שהאנושות כולה עקבה בחרדה אחרי ההתפתחויות.

5

והנה לפתע הודיע חרושצ'וב - באגרת לפילוסוף בריטי - שברית-המועצות מוותרת והיא לא תיגרר אחרי... "השטויות של אמריקה"! רגע אחד לפני שעת האפס החליטה רוסיה להחזיר את ספינות הטילים, והעולם כולו נשם לרווחה.

רק אז תפסו פתאום המוני החסידים ששהו ב-770 בשמחת-תורה באותה שנה, תשכ"ג, את משמעות דברי הקודש של הרבי, ימים ספורים לפני שהתחיל המשבר החריף של איום במלחמת עולם.

היה זה באמצע ההתוועדות של שמחת-תורה, כאשר לפתע הרבי הכריז: "כל אלו ששירתו בצבא יעלו על השולחן ויאמרו 'לחיים' ובזכות זה נפעל שיהיה שלום בעולם און מען זאל האבין אפגיקומען מיט שרעק!" [=שנצא ידי חובה בפחד...]. דברי הרבי היו מפתיעים ומדהימים. קהל החסידים לא ידע על מה הרבי מדבר, אבל כולם הבינו מדברי הרבי שמשהו עומד להתרחש, וכי בסופו של דבר הכל ייגמר בכי טוב.

לפני סיום ההתוועדות הרבי אמר עוד: ה"בעל דבר", זה שיש לו שליטה בשס"ד ימים מלבד בשמחת-תורה, מצטרף ל"הקפות"... רצונך דווקא ללכת להקפות? אלך אתך..." הרבי הזכיר את דברי רבי לוי-יצחק מברדיטשוב שאילו היו תענוגי העולם הזה רק בספרים ואילו השכר והעונש היו נראים לעין כל, היה מבטיח ששום אדם בישראל לא ייכשל בעוון ח"ו. ואז לפתע הרבי זעק: "בני-ישראל עמלים על מחייתם, תן להם כדי מחייתם!" ועוד דברים נרגשים שהרבי שהשמיע אותם כל הזמן תוך כדי בכי. לאחר זמן קצר הכריז הרבי: "בשמחה אפשר לפעול יותר מאשר במרירות" ואז סיים הרבי את ההתוועדות.

אחרי ההתוועדות דיברו הכל על המחזה המבהיל והמרגש אצל הרבי, כאשר אף אחד לא מבין מה כוונת הדברים.

לאחר שפרץ המשבר החמור והסתיים באופן מפתיע וניסי, והתפרסמו אז כל הדיבורים השמימיים של הרבי בשמחת-תורה - עורר הדבר הדים רבים בעולם היהודי והכל דיברו בהתפעלות על שני דברים: האחד - שהרבי דיבר על כל זה עוד לפני שהתחילה כל סכנת המלחמה, והשני - שבדיוק כמו הבטחתו הקדושה - כך קם והיה.

למרות התדמית הפשרנית, יחסית, בימי חרושצ'וב נעשה מסך הברזל עבה יותר והוא השליט שבתקופתו (ב-1961) נבנתה חומת ברלין.

חרושצ'וב הודח בידי חבריו ובראשם ליאוניד ברז'נייב, בוועידה המרכזית של המפלגה, בחודש חשון תשכ"ה.

שלטון ברז'נייב ואנדרופוב

לאחר הדחת חרושצ'וב שלט ברז'נייב, בתור מזכיר ראשון של המפלגה, במפלגה ובמדינה יחד עם אלכסי קוסיגין ששימש כראש ממשלה. בשנת תשכ"ו נתמנה ברז'נייב למזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית, והפך למעשה לשליט העליון של המדינה.

במהלך שלטונו החל ה"דטאנט" (תהליך הפסקת המתיחות) עם ארצות-הברית, הורע מצבה הכלכלי של ברית המועצות, וצבאה פלש לאפגניסטן. ברז'נייב האיץ את ההתעצמות הצבאית של ברית המועצות, והגביר את מעורבותה במדינות העולם השלישי, מתוך ניסיון להרחיב את ההגמוניה הסובייטית בעולם.

על שמו נקראה גם "דוקטרינת ברז'נייב", שנהגתה לאחר "האביב של פראג" בחודש אב תשכ"ח, ולפיה כל ניסיון להפלת הקומוניזם באחת מגרורותיה של ברית המועצות הוא מעניינן של כל החברות ב"ברית ורשה", ועליהן לפעול למניעתו.

עם זאת, תקופתו התאפיינה בפתיחות יחסית כלפי הגירת יהודים מברית המועצות לישראל ולמערב, מה שהביא לגל עלייה מברית המועצות בשנות השבעים.

את עשר השנים שבין תש"ל לתש"מ ניתן לחלק באופן כללי לשני חלקים. הראשון, מתחילת העשור ועד 'מלחמת יום הכיפורים' שפרצה בראשית שנת תשל"ד. בשנים הללו היה גל גדול של עליה ואלפים רבים של יהודי רוסיה, מכל החוגים ומכל הסוגים, עלו לארץ ישראל. לעומת זאת, בימי המלחמה ואחריה תמכה רוסיה בגלוי בערבים, הקשרים שלה עם ישראל היו גרועים מאוד וגם גל העליה נעצר. במקביל, הפחד והאימה ברוסיה עצמה הלכו וגברו.

ומכאן אל העשור הבא, שהיה למעשה האחרון בתולדות רוסיה הסובייטית.

ל"ג בעומר תש"מ. ב'פאראד' המסורתי שנערך במרכז חב"ד העולמי "770", השתתפו אלפי יהודים מכל רבעי העיר ניו-יורק. ייצוג בולט היה ליוצאי רוסיה, שהגיעו באלפיהם, בעיקר משכונת ברייטן-ביטש, משם סידרו רכבות ישירות לקראון הייטס.

במעמד גדול זה, פתח הרבי לפתע בשיחה בשפה הרוסית. באותה שיחה אמר הרבי שלפי החוקה הרוסית מותר לכל אבא ואמא לחנך את ילדיהם כרצונם, כולל גם חינוך למצוות מעשיות. הרבי הוסיף ואמר שחוקה זו מחייבת כל אחד, כולל אנשי המשטרה ושרותי הביטחון, ומי שמפריע להורים לחנך את ילדיהם בדרכי התורה והמצוות - יש לשפוט אותו על פי החוקה הרוסית.

הדברים נאמרו במעמד פומבי ברחובה של עיר, לעיניהם של כלי תקשורת מרכזיים, והועברו בשידור חי למוקדים רבים ברחבי העולם. כולם הופתעו, ואולי נדהמו, לשמוע מפי הרבי כי החוק הרוסי מחייב להעניש את מי שמונע מהורים ללמד את ילדיהם תורה ולחנכם למצוות. ורבים חשבו בוודאי כי דברי הרבי אינם אלא "הלכתא למשיחא"...

בהתוועדות שבת פרשת וארא כ"ח טבת תשמ"ב, התייחס הרבי לסיום כתיבת ספר-תורה שנערך באותם ימים, באומרו כי על ידי סיום כתיבת ספר-התורה הופכים את כל סדר ההשתלשלות, ומבטלים את התוקף של אומות העולם. בהקשר לכך סיפר הרבי:

בשבת פרשת וארא תרע"ז אמר הרבי הרש"ב מאמר חסידות על הכתוב "ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלוקים לפרעה", "שהקב"ה אמר למשה לשבור קליפת פרעה ולהאבידו גו'".

תוכן המאמר הוא שלמשה רבינו ניתן הכוח והתוקף הדרוש כדי לשבר את קליפת פרעה בעודה בכל תוקפה - "כאשר הרשעים הן בשלמותם . . אין ביכולת הצדיקים להפילם . . רק ביכולת ה' . . הוא בחינת כל יכול להאביד את הרשעים לגמרי גם בעודם בשלמותם. . ועל זה אמר נתתיך אלוקים לפרעה שנתן כוח למשה לשבור קליפת פרעה ולהאבידו".

שבועות אחדים לאחר אמירת מאמר זה, הופל המשטר הצארי!

הרבי הוסיף ואמר: היו חסידים שלא שמו לב לקשר המאורעות כו', אבל החסידים שדייקו בכל פרט הבינו וידעו ששבירת ה'קליפה' של ניקולאי הייתה על ידי אמירת מאמר זה.

ומיד אחר כך המשיך הרבי:

ויהי-רצון שסיום כתיבת הספר תורה-ייערך ברוב עם הדרת מלך, ועל דרך זה יהיה גם הענין דשבירת וביטול הקליפה כו', באופן ד"וארא", בגלוי בפשטות.

יומיים לאחר מכן נודע בעולם שברוסיה מת באופן פתאומי "החבר סוסלוב", גדול הוגי הדעות הבולשביקים והמושך בחוטים בממשלה ובמפלגה הקומוניסטית המרכזית.

במהלך אותה שנה לקה ברז'נייב בשבץ מוחי, מה שהחליש את שלטונו על המדינה. בעיצומה של התוועדות ראש השנה תשמ"ג, אמר הרבי (התוועדויות תשמ"ג חלק א עמוד 33):

"גם כאשר מדובר אודות מלוכה אדירה, ומלוכה שחייבים בכבודה מצד "ודרשו את שלום העיר גו'" - הרי זה רק כאשר אין הדבר סותר לענייני יהדות, תורה ומצוותיה; אבל כאשר מדובר אודות עניינים השייכים לקיום התורה ומצוותיה . . אין מתפעלים כלל מפני הנהגת המלכות, ואדרבה: עושים "סדרים" בכל המלכויות שבעולם - לטובתם של בני ישראל.

ועל-דרך הסיפור שהוזכר בהתוועדות שלפני זה, שהצמח-צדק עשה "סדרים בפטרבורג" בנוגע להנהגת המלכות כו'".

שבועות אחדים לאחר מכן, בכ"ד חשון, מת ברז'נייב כתוצאה מהתקף לב.

לאחר מותו של ברז'נייב מונה יורי אנדרופוב למנהיג רוסיה. בהתוועדות י"ב תמוז תשמ"ג התייחס הרבי לחילופי השלטון בברית המועצות ואמר (התוועדויות תשמ"ג חלק ד עמוד 1736):

"וכאמור - הקב"ה עוזרו באופן שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, ובפרט שגם מצד דרך הטבע ישנה תקווה חזקה שיצליחו לפעול זאת - מצד ה"חילופי-גברא" שנעשו ב"מדינה ההיא", שהחלטתו ונטייתו של העומד בראש המדינה [אף שעכשיו אינו בקו הבריאות] היא - להקל בכל העניינים. והגם שלכתחילה היה הדבר בגדר ידיעה סודית - הרי עכשיו כבר נתפרסם הדבר".

בראש השנה תשד"מ, חזר הרבי על דבריו מהתוועדות ראש השנה תשמ"ג, אודות ה"סדרים בפטרבורג" שאדמו"ר ה"צמח צדק" היה עורך בראש השנה. בו' אדר א' אותה שנה מת אנדרופוב ממחלה. מעתה, נסללה הדרך לקראת המהפך הגדול בברית המועצות.

תקופת ה"פרסטרויקה"

ההכרזה על ה'גלסנוסט'

לאחר מותו של אנדרופוב תפס את מקומו קונסטנטין צ'רנינקו. צ'רנינקו היה בן 72 בעת מינויו וכבר אז לא תפקד היטב, וכעבור שנה מת. אז החליט ה'פוליטביורו', הועד המרכזי הסובייטי, למנות מנהיג צעיר לברית המועצות. בי"ח אדר תשמ"ה מונה מיכאיל גורבצ'וב למזכיר המפלגה הקומוניסטית בהיותו בן 54.

בתקופת שלטונו של מיכאיל גורבצ'וב החל העידן האחרון בתולדות ברית-המועצות: בוועידה ה-27 של המפלגה הקומוניסטית, באדר א' תשמ"ו, הכריז גורבצ'וב על דרך חדשה לברית המועצות המבוססת על שני מושגים חדשים: הגלסנוסט ("פתיחות") והפרסטרויקה ("בניה מחדש"). בשנת תשמ"ח הכריז על ביטול דוקטרינת ברז'נייב שקבעה כי ברית המועצות לא תיתן למדינות מזרח אירופה לסטות מדרך הקומוניזם. דבר זה הוביל לגל של שחרור ודמוקרטיזציה במדינות מזרח אירופה, במהפכים שהתרחשו כמעט ללא שפיכות דמים.

גורבצ'וב אף הכריז על שינוי המשטר. מפלגות חדשות הורשו להתחרות בקומוניסטים ולאזרחים ניתן חופש ביטוי וחופש דת.

"מסך הברזל" ובעצם ברית המועצות האימתנית כולה, התחילו לקרוס.

"בקרוב הקומוניזם ייעלם מן העולם"

על אירוע נבואי-שמימי שקדם לנפילת המסך, סיפר הפרופ' הר"ר ירמיהו ברנובר לעורך הספר:

לקראת חג הפסח תשמ"ה הגעתי לחצרות קדשנו. מספר ימים לפני הפסח התקשרו לבית מארחיי ממזכירות הרבי, ומודיעים לי שהרבי ביקש לשאול האם אוכל להיכנס ל'יחידות' למחרת בשעה 4 אחר הצהריים.

למחרת בשעה היעודה, ביו"ד ניסן, נכנסתי ל"גן עדן התחתון". הרבי יצא אל מחוץ לחדרו, וה'יחידות' יוצאת הדופן התקיימה כולה בעמידה, ליד דלת חדרו הק'.

תוכן הדברים ב'יחידות' זו היה, שהרבי ביקש ממני למסור ליהודים שמעבר למסך, שבקרוב ייעלם הקומוניזם מן העולם, וברית המועצות תחדל להתקיים. "מעתה תתחיל תקופה חדשה וטובה", אמר הרבי. "יהודי שירצה, יוכל לעלות לארץ ישראל ללא עיכוב, ומי שירצה, יוכל להישאר ברוסיה ולחיות חיים יהודיים מתוך חירות".

הרבי הורה שאשתדל להתקשר לכמה שיותר אנשים ברוסיה ולהודיע להם על כך. הרבי הוסיף שאשתדל לדבר בשפה חשאית, שלא תהיה מובנת למי שיאזין לשיחת הטלפון.

לא שאלתי שום שאלות, למרות שרציתי מאוד לשאול את הרבי מה קרה לפתע. אך הרבי לא הסביר מעבר לזה, ואני לא שאלתי.

דברי הרבי היו לפלא עצום בעיני. איש לא שיער אז שגורבצ'וב עתיד לשנות לטובה את המשטר הסובייטי. כשיצאתי מה'יחידות' קניתי מיד את העיתונים האמריקאיים, לראות האם חלה התפתחות מדינית כלשהי, שאולי אליה כיוון הרבי בדבריו. אך בכל העיתונים

היו מאמרים חריפים כנגד גורבצ'וב ומדיניותו, שחודש קודם לכן התמנה לנשיא ברית-המועצות.

שמורות עמי עד היום הכתבות המרכזיות של העיתונים החשובים בעולם, כמו ה"ניו-יורק טיימס" וכדומה, ביום עליית גורבצ'וב לשלטון. כולם, ללא יוצא מהכלל, קובעים במאמרי הפרשנות הראשיים כי גורבצ'וב יהיה נוקשה וקיצוני יותר מקודמיו, וברית המועצות בתקופתו תחזור לימים היותר חשוכים שלה. והנה הרבי קורא לי ומצווה עלי למסור בשמו כי מעתה תתחיל תקופה חדשה וימים טובים יבואו עליהם...

הייתה כבר שעת ערב ועקב הפרשי השעות לא יכולתי להתקשר מיד לרוסיה, אך כבר באמצע הלילה, כשבמוסקבה החל להאיר, התקשרתי לכמה וכמה ממכרי ברוסיה, ומסרתי להם את דברי הרבי.

מטבע הדברים, תגובות האנשים מעבר למסך היו ספקניות למדי. אפילו החסידים שבהם, שהאמינו בדברי הרבי, התקשו לקבל את דברי הרבי כפשוטם.

אחד מהם תיאר לי בשיחת הטלפון, שקשה לו לקבל את הדברים, שכן אשתו נלקחה יום קודם לכן על-ידי הק.ג.ב, וגם בנו נעדר מן הבית; ואם לא די בכך, הנה בשעה שהוא מדבר עמי חונה מכונית ק.ג.ב. סמוך מאוד לביתו, והיושבים בה מנסים כנראה לצותת לשיחת הטלפון שלו...

ככל שאמרתי להם שצריך להתעודד מדברי הרבי, השיבו לי, לך קל לדבר כשאתה נמצא בניו-יורק...

דיווחתי על תוכן שיחותיי לרבי וכעבור שעה בלבד קיבלתי תשובה מהרבי, שתוכנה היה שזהו תהליך שעוד לא נראה לעין, אבל התהליך כבר בדרך, ואין ספק בדברים שאמר קודם לכן.

בדיוק כדברי הרבי, כעבור שנה החל מסך הברזל להתרומם, ועתה הכול ראו נכוחה את דברי הרבי.

מוסיף הפרופ' ברנובר ומספר:

לאחר התפרקות ברית המועצות, בחודש תמוז תשנ"ב, הגיע מיכאיל גורבצ'וב לביקור בבאר שבע, כאורח אוניברסיטת באר שבע ומוסדות אקדמיים נוספים בעיר. נשיא האוניברסיטה הפרופ' אבישי ברוורמן ביקש ממני להתלוות לגורבצ'וב, כאקדמאי וכדובר רוסית, ולבקשתו התלוויתי לאורח הנכבד במהלך ביקורו באוניברסיטה.

בהזדמנות מתאימה, סיפרתי לגורבצ'וב שישנו מנהיג יהודי גדול היושב בברוקלין, הידוע כרבי מליובאוויטש, ולפני שבע שנים הוא ביקש ממני להודיע ליהודי רוסיה שבקרוב הקומוניזם יתמוטט ויוכלו לצאת מהמדינה.

גורבצ'וב לא היה מוכל לקבל את דבריי בשום אופן. הוא נותר משתומם למשך דקות ארוכות. כשהתעשת, אמר לי שאני מדבר דברים חסרי טעם. לדבריו, כשעלה לשלטון לא היו לו כל תוכנית לנקוט במהלכים ליברליים חדשים ברוסיה. אדרבה, תוכניותיו היו הפוכות. גם כשהחל במהלכי ה"פרסטרויקה" וה"גלסנוסט", מהלכים אלו היו אמורים להיות כלפי חוץ בלבד, כדי להקל מעל רוסיה את הלחץ מהמערב, וכדי לקבל תמיכה כספית מארה"ב, ועם

זאת הוא רצה לשמר את הקומוניזם. לא היה כלל בדעתו להקל עם יהודי רוסיה ולאפשר להם לצאת את רוסיה.

רק עם הזמן המהלכים הללו תפסו תאוצה ויצאו מכלל שליטה, עד שהדברים התגלגלו לכך שהשערים נפתחו וניתן חופש הדת ליהודים.

אך באותה תקופה בה הרבי אמר לי דברים אלו - לא היה כל סיכוי בדרך הטבע שדבריו יתממשו!...

כר נרחב לפעילות

כבר בשנת תשמ"ז, כשמסך הברזל החל להתרומם, החלו חסידי חב"ד ברוסיה בפעילות עניפה. זוגות זוגות של "תמימים" (ביניהם גם מי שיהיה לימים רבה של רוסיה, הרב בערל לאזאר), החלו לבקר בערי רוסיה כדי לחזק את בתי הכנסת והקהילות. זאת, לאחר שבהנהלת "עזרת אחים" בניו-יורק, זיהו כי מעתה מדובר באפשריות מאד נרחבות לפעילות בעומק ובהיקף שמעולם לא נראו במדינות ברית המועצות.

על הפעילות באותה תקופה סיפר לימים הרב לאזאר: "בשנת תשמ"ז הייתי ברוסיה בפעם הראשונה, כאחד מה"תמימים" שנסעו מטעם 'עזרת אחים'.

כאשר היה צריך להיפגש עם פעילי חב"ד המקומיים, ההוראות שנמסרו לנו היו לנסוע ברכבת ולא במונית, כדי להמנע מהצורך לחשוף את הכתובת המבוקשת בפני נהג המונית. במקום שהיה כורח להשתמש במונית, יעצו לנו למסור לנהג כתובת של רחוב סמוך, ומשם לצעוד ברגל לכתובת הנחוצה. כמו-כן נזהרנו גם בשיחות הטלפון שלא לדבר גלוי.

שמרנו על משמעת מחתרתית גם ברכבת. לפעמים היינו זוג פעילים באותה רכבת, ובמשך כל הנסיעה לא התייחסנו זה לזה אפילו ברמז. פעיל שראה חבר ברכבת, התעלם ממנו ועשה עצמו כאילו לא זיהה אותו, ורק כשהשני ירד, ירד אחריו והלך אחריו לבית המסתור. רק כשהגיעו לבית המסתור בירכו זה את זה לשלום"...

במהלך שנת תשמ"ח הלך והוקל המצב אט אט. הפחד של הפעילים המקומיים מפני רדיפות פחת, והם החלו לפעול בגלוי. מעתה, השלוחים שהגיעו מטעם "עזרת אחים" בניו יורק לא הסתפקו במפגשים חשאיים בדירות מסתור אלא פעלו בהיקף נרחב, כמעט בפרהסיה.

חידוש ישיבת "תומכי תמימים" במוסקבה

בקיץ של שנת תשמ"ח אורגן מחנה הקיץ הראשון לילדים יהודיים במוסקבה.

בשלהי שנת תשמ"ח, חמישים ושלוש שנים לאחר שננעלו שערי סניף "תומכי תמימים" במלכובקה-מוסקבה, חודשה ישיבת "תומכי תמימים" בבירת רוסיה.

היה זה לאחר שבח"י אלול תשמ"ח כתב הרב משה לברטוב, מהנהלת "עזרת אחים", לרבי את הדברים הבאים:

בלילה דיברתי עם ... יחי' הנמצא על שליחות במוסקבה. וביקש לברר בשם אנ"ש דמוסקבה כדלהלן:

בקשר לשיחה הק' דש"ק העבר אריינכאפן בשנת תשמ"ח, ובקשר ליום התייסדות תומכי תמימים, החליטו לייסד עוד הפעם תומכי תמימים במוסקבה, תחת פיקוח ר' ... ור'... ולהתחיל הלימודים תיכף, חצי יום בבית הכנסת ארכיפאווא וחצי השני במארינא ראשצא.

ועוד ביקשו לברר, שיש שמה אברך ...שהיה מלפנים שייך ל... אך בזמן האחרון נעשה ביחסים טובים עם אנ"ש, הנהו בר פועל. בדעתו לשכור דירת ... אצל מאלאכאווקע

12

הנוסע לאה"ק והדירה היא גדולה ורוצה לעשות מעשה חייא, ביחד עם אנ"ש, היינו ללמוד ע"מ ללמד אחרים.

הם שלחו מכתב על-ידי ... הנוסע היום ומגיע ביום ו' בוקר, אך ממהרים ובקש אותו לכתוב ולשאול. על המכתב חתמו ג' אנשים, והשנים מהם הם הנ"ל.

על המילים "החליטו לייסד עוה"פ תו"ת במוסקבה", כתב הרבי:

ויהא בשעה טובה ומוצלחת בכל. וכיוון שצריך להיות אורות בכלים, יבררו היטב באיזה אופנים.

עוד הוסיף הרבי:

בנוגע לפרטים, איש מסוים - עניין מסוים - וכיו"ב צריך להיות החלטה על אתר. אזכיר על הציון.

המסך מתרומם

השנים תשמ"ט-תש"נ היו שנות התמוטטות המשטרים הקומוניסטים במדינות מזרח אירופה. בברית המועצות החמיר המשבר הכלכלי, וגברו ההפגנות נגד המפלגה הקומוניסטית.

אך בעוד שבמדינה הענקית הולך ומשתרר תוהו ובוהו מדיני וכלכלי, הנה הפצת היהדות ומעינות החסידות הלכה והתבססה ונעשתה מסודרת ומאורגנת יותר ויותר.

ככל שהתנאים הלכו והשתפרו, התגברה הפעילות. הפעילים המקומיים שעד עתה נאלצו לנהל את הפעילות בחשאי ובמחתרת, החלו לפעול בגלוי. במקביל זכתה יהדות רוסיה לבואם של שלוחים חדשים, אברכים חסידיים צעירים שיצאו בשליחות הרבי לכהן ברבנות בערי רוסיה השונות. השלוחים, שנדהמו מהאתגרים העצומים העומדים בפניהם, לא בזבזו רגע. בתי כנסת שהיו סגורים עשרות שנים פתחו מחדש את שעריהם, מוסדות חינוך יסודיים לבנים ולבנות הוקמו בערים רבות, קהילות החלו להתגבש, וצעירים חזרו לפקוד את בתי הכנסת. התברר כי שבעים שנות דיכוי אמנם הרחיקו המוני יהודים מצור מחצבתם, אך הגחלת לא כבתה חלילה.

ביום שלישי, כ"ג אדר של שנת "תהא שנת ניסים" התקיים במוסקבה הכינוס הראשון של השלוחים והפעילים בברית המועצות, ב"דום פיענרוב" מספר 1, "המועדון לקומוניסט הצעיר". היה זה "ונהפוך הוא" פשוטו כמשמעו. המקום שבו חונכו דורות של בני נוער ברוח הכפירה, הפך לאכסניה לעשרות שלוחי הרבי שהתכנסו ובאו מכל רחבי בריה"מ למפגש ראשון מסוגו, מפגש שלפני שנים אחדות איש לא העז לחלום עליו ובוודאי שלא להעלותו על דל שפתיו - כינוס השלוחים ברוסיה.

זה לצד זה הסבו לשולחן הדיונים עשרות שלוחים, מלנינגרד ומקייב, ממינסק ומטבילסי, מכותאיסי ומקישינב, מרוסטוב ומדנייפרופטרובסק, מסלאוויטא ומלבוב, ומערים וקהילות נוספות. גם כיתה מתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" במוסקבה נמנתה עם משתתפי הכינוס.

בקיץ שנת תש"נ הגיעו משפחות השלוחים הראשונות לברית-המועצות. היו אלה הרב בערל לאזאר שיצא לשליחות של קבע למוסקבה, הרב אבא דוד גורביץ - לטשקנט, הרב שמואל קמינצקי - לדנייפרופטרובסק, והרב משה מוסקוביץ - לחרקוב.

"כמים קרים על נפש עייפה"

בשבעה עשר בתמוז תש"נ יצאו הרב שמואל קמינצקי וזוגתו לשליחות בדנייפרופטרובסק, שבאוקראינה, העיר שהרבי התגורר בה בצעירותו וקרא לה "מיין שטאט" [=העיר שלי]. לקראת נסיעתם זכו לקבל מהרבי את המענה הבא:

באם יש ב(סמיכות) מקום שיהיו שם מקווה כדרוש, יסעו בשעה טובה ומוצלחת. אזכיר על הציון.

עם הגיעם לעיר חודשו החיים היהודיים בעיר הגדולה לאחר הפסקה של יובל שנים, מאז נפגעו פגיעה אנושה בשנת תרח"צ, עם מאסרו של רב העיר הגה"ק רבי לוי יצחק נ"ע, אביו של הרבי. בית הכנסת החל שוקק חיים, בתי ספר יהודיים נפתחו, ואף נוסדה ישיבת "תומכי תמימים" עם 'תמימים' בעלי תשובה מקומיים.

ואולם, לצד תנופת הפעילות, באותם ימים הדבר עדיין הצריך התמודדות יום יומית לא פשוטה. המביט על החיים היהודיים המאורגנים שקיימים כיום בדנייפרופטרובסק, כמו במוסקבה וערים מרכזיות אחרות, יתקשה להאמין, אבל עובדה היא שרק לפני כחמש עשרה שנה אפילו השגת מזון בסיסי הייתה כרוכה במאמץ רב.

כחצי שנה לאחר בואם לדנייפרופטרובסק, בחורף תנש"א, נסעה הגב' קמינצקי לניו-יורק. באחד הימים, כשעמדה עם קבוצת נשים לקבל את ברכת הרבי, הציגה המזכיר הרב בנימין קליין בפני הרבי. הרבי ביקש מהרב קליין למסור לה עצה לשמירת תפוחי-אדמה בימות החורף, באומרו שכאשר מטמינים אותם באדמה הם נשמרים טוב יותר...

בחודש ניסן אותה שנה זכו בני הזוג קמינצקי לקבל מהרבי את מענה-העידוד הבא:

וגדול זכותן וגדול האחריות להפצת היהדות שלהן שם בחיות - אזכיר על הציון להצלחה רבה והולך ומוסיף וכו'.

בקיץ תנש"א הגיעה חמותו של הרב קמינצקי לביקור בבית בתה, ובשובה דיווחה לרבי מאשר ראתה. בתגובה כתב הרבי:

"נתקבל ותשואות-חן תשואות-חן והרי זה כמים קרים על נפש עייפה".

כינוס השלוחים בעיר הבירה

שנה לאחר הכינוס הראשון, בימים ד'-ה' ניסן בשנת אראנו נפלאות, נערך במוסקבה כינוס נוסף, "כינוס השלוחים וידידי חב"ד ברחבי ברית המועצות" לשלוחים בברית המועצות.

בכינוס נטלו חלק ארבעים וחמשה אברכים חסידיים, המרכזים את פעילות חב"ד למלוא היקפה בכל רחבי רוסיה, ומושכים למעשה בחוטי המהפכה היהודית שעוברת על רוסיה.

בלב כל המשתתפים נחרטו הדברים שהשמיע אחד השלוחים באחד ממושבי הכינוס: "התברר שהאחריות גדולה הרבה יותר ממה שחשבנו. בכינוס השלוחים הראשון שהתקיים אשתקד, דיברנו בעשיריות, ואילו היום מדברים על אלפים ועל עשרות אלפים. אילו רק היו בידינו היום אמצעים מספיקים, היה בכוחנו להביא לידי כך, שמספר מניחי התפילין ושומרי הכשרות בעריה השונות של רוסיה, היה אלפים רבים, ולא רק עשרות או מאות.

כך או כך, חוזרים לעבודה, ומקווים שבכינוס שיתקיים בשנה הבאה, נדבר כבר על מאות אלפים..."

(14)

בחודש מנחם אב תנש"א, התקיים ברוסיה "כינוס השלוחים האירופאי" השלישי, בהשתתפות כמאה וחמישים משלוחי חב"ד בכל רחבי אירופה.

עצם קיומו של הכינוס בליובאוויטש-מוסקבה-אלמא-אטא עורר התרגשות רבה והדים נרחבים. בין המשתתפים היו כאלה שהם עצמם או אבותיהם היו באותם מקומות עצמם בימים של פחד ואימה מפני השלטון הרודף אחר כל דבר שריח יהדות נודף ממנו, והם התהלכו בתחושה של "היינו כחולמים".

על כינוס השלוחים ההיסטורי, מוסיף הרב משה קוטלרסקי, מהנהלת ה"מרכז לענייני חינוך" שניהל את הכינוס מקרוב:

"הרעיון לקיום הכינוס הועלה על ידי הרב משה סלונים ע"ה, שהיה באותם ימים מראשי הנהלת "עזרת אחים". הרב סלונים העלה את ההצעה בפני המזכיר הרב קרינסקי ששאל על כך את הרבי. תוכן המענה היה כי "באם יש אפשרות שכל מי שצריך לנסוע לכינוס יקבל ויזה - הרי זה דבר נכון".

כשהתברר כי אכן ניתן להשיג ויזות לכולם, הוחלט על קיום הכינוס.

בשהייתנו באלמא אטא, בכ"ף מנחם-אב, יום ההילולא של רבי לוי יצחק נ"ע, אביו של הרבי, נתקבלה הוראה מהרבי להתפלל בעיר ערבית, שחרית מנחה. כיוון שערבית ושחרית כבר התפללנו, נותר רק לחכות לשעת המנחה, אולם הטיסה נקבעה לשעת חצות היום בדיוק, לפני זמן המנחה שהיה באותו יום בשעה 1:40 אחר הצהריים.

למעשה, כשהגיע מועד הטיסה נשבה רוח חזקה ובשדה התעופה לא אפשרו למטוס להמריא. ישבנו אפוא להתוועד בשדה התעופה עד שתתקבל רשות המראה. כשהגיע זמן מנחה, התפללנו מיד גם את תפילת מנחה באלמא אטא, כפי ההוראה שנתקבלה. וראה זה פלא, מיד לאחר התפילה שקטה הרוח והמראנו".

המזכיר הרב יהודה קרינסקי מספר, כי בכל מהלך הכינוס, וכשהרבי נסע לאוהל ושב ממנו, קיבל הרבי דיווחים מפורטים והנחה את המארגנים על כל צעד ושעל.

בהתוועדות שבת פרשת ואתחנן ט"ז מנחם אב, התייחס הרבי במהלך ההתוועדות לכינוס השלוחים, ואף אמר ש"פלא" הכינוס מהווה הקדמה ל"פלא" הגאולה:

במשך השנה ראו בפועל (ויראו עוד) כמה-וכמה מאורעות שהם "נפלאות", ויתירה מזה, שכל אחד מהם הוא באופן של "פלא" גם ביחס לה"פלא" שלפניו, פלא לגבי פלא שמעורר התפעלות חדשה,

כולל גם ה"פלא" שמתרחש בימים אלו ממש:

כינוס אנ"ש והשלוחים שיחיו במדינת רוסיא, שהתכנסו מכמה-וכמה מקומות (גם משאר מדינות שבעולם) בעיירה ליובאוויטש, כולל גם כדי להשתטח על ציוני קודש של רבותינו נשיאינו ששם מנוחתם כבוד, וגם על הציון הק' של אאמו"ר ז"ל (שיום ההילולא שלו, עשרים באב, מתברך מיום השבת-קודש זה), ונוסף לזה, מתכנסים בעיר הבירה דכל המדינה - מאָסקווא, כדי להתייעץ ולהתדבר יחדיו ולקבל החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה בכל המדינה ובכל העולם כולו.

ויהי רצון שיהיה הכינוס בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן של הוספה כפולה ומכופלת, "דמוסיף יוסיף", ועד להוספה שלמעלה ממדידה והגבלה - שמאורע זה הוא עניין של

"נפלאות", שאותה מדינה שלחמה נגד פעולותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ועל-דרך זה בנוגע לפעולותיו של בעל ההילולא דעשרים באב) בהפצת התורה והמעיינות חוצה, מארחת ומכבדת את תלמידיו ושלוחיו וההולכים בדרכיו ואורחותיו בהפצת התורה והמעיינות חוצה -

ש"נפלאות" אלו (שכבר ראו בפועל) מעוררים ומדגישים שתיכף ומיד רואים הפלא הכי גדול - גאולה האמיתית והשלימה עליה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "נפלאות" גם בערך ליציאת-מצרים.

וכך גם ימים אחדים לאחר הכינוס, בהתוועדות שבת פרשת ראה ראש חודש אלול, עמד הרבי פעם נוספת על הסמליות המיוחדת שבעריכת הכינוס במוסקבה, "עיר הבירה של המדינה ההיא".

כשלון נסיון ההפיכה

אחרי פירוק הגוש המזרחי הגיע גם תורה של ברית המועצות עצמה להתפרק. גורבצ'וב ניסה להגיע לברית פדראלית חדשה, בה מדינות ברית-המועצות יהיו עצמאיות, אבל לברית יישארו נשיא, צבא משותף ומדיניות חוץ משותפת.

ההסכם היה אמור להיחתם ביום שלישי י' אלול תנש"א, אולם יום קודם לכן, התחולל ניסיון הפיכה של שמרנים בהנהגת סגן הנשיא, ראש הקג"ב, שר ההגנה וראש הממשלה, שניסו בכך למנוע את הצעד לו התנגדו. הם החזיקו את גורבצ'וב במעצר-בית בבית הקיט שלו בחצי האי קרים, והודיעו לציבור שבשל בעיות בריאות הוא נאלץ לפרוש.

בשעות הראשונות לניסיון ההפיכה נראה היה כי הקומוניסטים יצליחו להחליף את השלטון ולהחזיר את גלגל ה'גלסנוסט' לאחור.

באותם ימים שהו ברחבי ברית המועצות עשרות רבות של פעילים צעירים, וכן עשרות רבות של מדריכות שפעלו במפעלי הקיץ של חב"ד במסגרות שונות שהופעלו בעיקר על-ידי "עזרת אחים" כמו מחנות קיץ, סמינרים לנוער, ומסעות של הפצת יהדות על פני כל המדינה. זאת, מלבד השלוחים והפעילים הקבועים בערים השונות.

עם קבלת הידיעות הראשונות על טנקים ונגמ"שים בחוצות מוסקבה, התעוררו, מטבע הדברים, מחשבות על אפשרות של שינוי תכניות ובעקבות זאת הועברה באותו יום שאלה לרבי כיצד לנהוג.

מענה הרבי היה חד משמעי:

בתמהון הכי גדול קבלתי השאלה - כפשוט ימשיכו בכל התכניות שלהם, כולל הקייטנות עד גמירא כמתוכנן. וה' יצליחם ויבשרו טוב. אזכיר על הציון.

בנוסף לכך, גם ביחס לפעילים שעמדו לצאת לרוסיה באותו יום, לאחר פרוץ המאורעות, הייתה הוראה ברורה שלא לשנות דבר מהמתוכנן, אלא לצאת לדרך.

דברי הרבי הופצו מיד בערים השונות ברחבי ברית המועצות וכצפוי נסכו עידוד ורוגע בין המוני הפעילים, ואלו העבירו את תחושת הביטחון הגמור בה' כי הכל לטוב, אל החניכים במחנות הקיץ, בני הנוער בסמינרים, ואל משפחות המתקרבים ליהדות ברחבי המדינה.

ואכן, כמו תמיד ראה הרבי את הנולד. המאורעות התפתחו כך שהציבור הרוסי פתח בהפגנות נגד הקושרים במוסקבה ובלנינגרד. הקושרים שלחו את כוחות הביטחון לדכא את

המחאה, אך חלק מאנשיהם סירבו להשתתף בדיכוי המרד. במהלך אחת ההפגנות צולם בוריס ילצין, נשיא הפדרציה הרוסית, כשהוא מטפס על אחד מהטנקים שנשלחו לדכא את המרד. ביום רביעי י"א אלול התמוטטה ההפיכה, וגורבצ'וב חזר למוסקבה.

מוסיף ומספר בעניין זה הרב יהושע מצגר, מנהל בית חב"ד מרכז מנהטן:

באותם ימים עסקתי בפרסומים בענייני יהדות בעיתונות הכללית. בשבוע שבו התרחש נסיון ההפיכה במטרה להשיב את הקומוניסטים לשלטון, התכוננתי לפרסם בעיתון "ניו יורק טיימס" מודעה גדולה עם הרעיון הבא: המילה "משיח" מורכבת מנקודות רבות שחיבורן זו לזו יוצר את המילה. מתחת לנקודות מופיע הכיתוב "תגיע למסקנה שלך", כאשר בהמשך המודעה היו מספר נקודות למחשבה שחיבורן יחד מחייב את המסקנה הברורה שהגיע זמן הגאולה. אחת הנקודות הראשונות הייתה כצפוי קריסת הקומוניזם.

ביום שני, לאחר שנודע על ההפיכה, חשבתי לעכב את הדפסת המודעה, שהרי הדברים ייראו מוזרים מאוד, בלשון המעטה. הקומוניזם חוזר לשלטון, ואנחנו מדברים על קריסת הקומוניזם כסימן לביאת המשיח?... ואולם, כאשר שאלתי את הרבי האם לדחות את פרסום המודעה הרבי שלל זאת בהחלט והורה להדפיס את המודעה באותו שבוע כמתוכנן, ואף שלח השתתפות כספית במימון המודעה.

כך, בעיצומה של ההפיכה הצבאית, אור ליום רביעי, נשלחה המודעה למערכת העיתון, ונתפרסמה למחרת, יום רביעי. באותו יום, כאשר קוראי העיתון קיבלו לידיהם את העיתון, הגיעה הבשורה על ביטול ההפיכה הצבאית. התברר, שהיה זה העיתוי הטוב ביותר לפרסום המודעה, שכן היה ברור לכל שהמודעה הוכנה בעיצומה של המהפכה, ובמודעה עצמה היה פן נבואי.

פירוק ברית המועצות

ניסיון ההפיכה הכושל של הקומוניסטים השמרנים הביא למעשה לפירוקה הסופי של ברית המועצות.

מיכאיל גורבצ'וב המשיך להביא שינויים משמעותיים בכלכלה ובמנהיגות המפלגה. מדיניות ה"גלסנוסט" שלו שחררה מידע רב לציבור, לאחר עשורים של דיכוי ממשלתי.

שלב נוסף ומשמעותי בשיקום החיים היהודיים ברוסיה התרחש בנר ראשון של חנוכה, אור לכ"ה כסלו תשנ"ב. באולם הקונגרסים הרשמי של הקרמלין בבירת רוסיה, התכנסו כשבעת אלפים יהודים, אנשים נשים וטף, להשתתף באירוע יהודי פומבי שעצם קיומו, בפרט במקום הזה, היה בגדר 'על ניסיך ועל נפלאותיך'.

היה זה בעת מעמד ה"פרסומי ניסא" העולמי, בו התאחדו רבבות יהודים במקומות שונים בעולם להדלקת נר חנוכה בו זמנית ברחבת הכותל המערבי בירושלים, בפאריז שבצרפת, במלבורן שבאוסטרליה, בהונג-קונג ובמוסקבה בירת רוסיה, ובאמצעות הלוויין - כולם יחד התחברו עם ההדלקה בבית חיינו 770, בהשתתפות הרבי - "לראות ולהיראות".

כאשר אמרו את י"ב הפסוקים באולם הקונגרסים שבמוסקבה, או כאשר הקרינו את מקהלת הילדים השרים שירים יהודיים, עקב הרבי בערנות אחרי המראות, והיה ניכר על פניו הק' חיוך של שביעות רצון.

בשיחת הקודש שנשא הרבי באותו מעמד, התייחס הרבי לעובדה שממקום זה בניו יורק רואים באמצעות ה"לווין" יהודים ממקוות שונים ברחבי העולם, בארץ ישראל, במוסקבה, בפאריז, ביפן, בהודו, באוסטרליה ובעוד מקומות, מדברים אתם אודות ענייני יהדות ותורה ומצוותיה, ומעוררים להוסיף ב"נר מצווה ותורה אור". הרבי אמר כי הדבר יוסיף באחדות האנושות כולה, לעזור ולסייע אחד לשני בסיוע גשמי ורוחני, ובצדק ויושר כלל עולמי.

מעמד כביר זה, שנערך באולם המסמל את הממשל הרוסי, היה ללא ספק שלב חשוב בשרשרת הניסים של שנת ה"נפלאות בכל", והוא סימל את תחיית היהדות המתחדשת במדינה הענקית.

מעניין להוסיף ולציין כי יום לפני מעמד גדול זה, בהתוועדות שבת פרשת וישב, התייחס הרבי בהרחבה ליחסם של המדינות צרפת ורוסיה ליהודים. הרבי הזכיר כי בימי רבנו הזקן צרפת סימלה את רוח החופש וההשכלה ורבנו הזקן העדיף את רוסיה על פני צרפת, וציין כי בימינו המצב שונה מן הקצה אל הקצה, כאשר בזכות פעלם של שלוחי רבותינו נשיאינו צרפת הפכה למרכז של תורה ויהדות והפצת המעיינות.

ובמילים שהיה בהם פן שמימי ונבואי, הדגיש הרבי כי פעולותיהם של רבותינו נשיאינו במדינותיהם העניקו את הכוח לפעול את הבירור של כל המקומות שבעולם, גם של התחתון ביותר, כמדינת צרפת וכיוצא בזה.

הרבי המשיך ודיבר על סגולת הימים הללו, הימים הסמוכים לימי החנוכה, ימי ה"פרסומי ניסא", שהם ימי הכרה והודאה ונתינת שבח לקב"ה על הניסים.

ואכן, ימים אחדים לאחר אמירת שיחה זו, ביום שני, ב' טבת תשנ"ב, התקיימה פגישה היסטורית בין נשיא רוסיה ילצין ובין מושלי אוקראינה ורוסיה הלבנה בה החליטו על ייסוד "חבר העמים העצמאיים".

בי"ח טבת תשנ"ב התפטר גורבצ'וב מנשיאות ברית המועצות והעביר את סמכויותיו לבוריס ילצין. ביום שלאחר מכן, התפרקה ברית המועצות באופן רשמי, וכעבור מספר ימים כל המוסדות הסובייטיים הפסיקו לפעול.

בעקבות התפתחויות אלו והחשש מפני הלא נודע, הועברה שוב שאלה לרבי כיצד להמשיך בפעילות. הרבי השיב:

מ'דארף קיין זאך נישט משנה זיין, מ'זאל האבן בטחון אין דעם אויבערשטן, מ'זאל מוסיף זיין אין הפצת היהדות [=אין צורך לשנות דבר, שיהיה בטחון בהשי"ת, ויוסיפו בהפצת היהדות].

בכ"ב-כ"ד שבט תשנ"ב, נערך במוסקבה כנס שלוחים ורבנים. בכ"ו טבת תשנ"ב קיבל הרב בערל לאזאר, השליח למוסקבה, את המענה הבא:

והזמן גרמא להצלחה רבה.

בית אגו"ח ברוסיה

ביום חמישי, י"ב כסלו תנש"א, קיבלו הרב יוסף יצחק אהרונוב, הרב שלום בער לוין, הרב יצחק קוגן והרב שלמה קונין - שעסקו באותם ימים בשחרור ספריית הרבי הריי"צ מרוסיה - את הוראות הרבי, בנוגע להקמת אגודת חב"ד ברוסיה:

א) להעביר את אישור הממשל [שמכירים ומוקירים את עבודת חב"ד ברוסיה] לאגודת חב"ד, וארבעתם יהיו חברי ההנהלה של אגו"ח ברוסיה, ושהאישור יהיה על שמם.

ב) לעשות חותמת על שם אגו"ח ברוסיה, ברוסית ובעברית.

ג) לפתוח חשבון בבנק ע"ש אגו"ח ברוסיה.

ד) לקנות בית על שם אגו"ח [שעל-פי ההצעה ייקרא 'מרכז מימוני'. שיקנו מיד, עכ"פ לפני השבת, ויכנסו אליו ויתחילו בו איזו פעולה.

במוצאי שבת פרשת וישלח דיברו חברי המשלחת עם המזכיר הרב יהודה לייב גרונר, שמסר הוראות נוספות מהרבי בעניין זה, ובאשר לנייר המכתבים והחותמת, הרבי אישר, אך שאל למה כתוב רוסיה ולא U.S.S.R.

המזכיר הרב גרונר הציע שיתלו על המשרד החדש שלט "בית אגו"ח", והרבי השיב: זייער א גלייכע זאך מ'זאל דאס טאן [=דבר נכון ביותר, שיעשו זאת]. לתלות מזוזה, לברר כמה עולה המשרד, וההוצאות החודשיות כמה יעלו. הרבי אף הורה שהשלט יהיה בלשון-הקודש וברוסית.

בד' ניסן תנש"א, במענה לשאלה אודות הקמת "איגוד קהילות חב"ד ברוסיה", היה מענה הרבי: "כעצת רוב עסקני חב"ד הבקיאים בזה. אזכיר על הציון".

עוה"ד של המשלחת לשחרור ספריית הריי"צ, הגב' דבורה רחל קוגן, הציעה גם לייסד ארגון משותף עם חב"ד ברוסיה. על כך השיב הרבי, שחב"ד ברוסיה, כמו חב"ד בכלל, צריכה להיות "אינדעפענדענט", ארגון עצמאי בלתי תלוי.